

PAUL JOHNSON:

Hur man skriver historia i dag

En berättelse, livfullt medryckande som en roman, och växlande mellan överblick och detalj, det är Paul Johnsons syn på historikers konst när den är som bäst. Genom den kan vi möjligen lära oss av de ohyggliga misstag som vårt blodiga sekel begått, just när detta närmar sig slutet.

Historia har varit min livslånga passion. När jag var liten brukade mina systrar återge spännande berättelser om hur Wolfe intog Quebec och Nelson vann slaget vid Trafalgar. Min far älskade historia och gav mig den första bok jag läste heltigenom, en utgåva av Froissarts *Krönika*. När jag var sju eller åtta år brukade jag skriva och illustrera en tidning åt familjen, kallad *Facts*, och den handlade mest om historia. I skolan fick jag så en entusiastisk historielärare, kändare av 1500-talet, och senare hade jag tur att studera i Oxford medan universitetets historikerskola befann sig på sin höjdpunkt. Där dominerade gestalter som A J P Taylor (min handledare), A L Rowse och Hugh Trevor-Roper.

1970 bestämde jag mig, efter att ha rest över hela världen i journalistiska uppdrag och efter att en kort tid ha varit förlagsman, för att ägna mig främst åt att skriva historia. Beslutet fattade jag därför att ämnet fängslade mig, men också utifrån en obehaglig känsla — som jag därefter än mer fått bekräftad — av att det lärdes ut mindre och mindre historia vid skolor och universitet, liksom att många yngre människor med hygglig utbildning ändå hade föga mer än ytliga kunskaper om det förflutna.

De kloka har alltid sett historia som en användbar vägvisare till hur man agerar i politiken. Under medeltiden kallades det "fursteskolan". I dagens demokratiska värld borde det kallas "folkens skola". Vid slutet av ett århundrade som ter sig oöverträffat blodigt och tragiskt måste vi lära oss av det förflutnas misstag. Men hur kan vi det, om vi inte känner till hur de uppkom? Jag bestämde mig så för att nyttja den förmåga att framställa fakta, vilken

*Paul Johnson har nyss utkommit med *Det modernas födelse på svenska*. Hans nästa bok handlar om Amerikas uppkomst.*

jag lärt mig som journalist, till att bidra med att vända tendensen till historisk okunnighet. Med det syftet har jag skrivit historieböcker om det engelska folket och om våra relationer till Irland, biografier över kungar och påvar, böcker om våra stora slott och katedraler, en historia om kristenheten och en om judarna — bägge omfattande verk — samt ett ännu större verk om det tjugonde århundradet. Mitt senaste arbete är en detaljstudie om världshändelser under det tidiga 1800-talet, med syftet att visa hur mönstret för den moderna världen formades.

De kloka har alltid sett historia som en användbar vägvisare till hur man agerar i politiken.

Efterhand har jag utvecklat min egen syn på hur historia bör skrivas, och den kan indelas i fem rubriker. Först bör historien sättas in i ett globalt sammanhang. Unga människor i dag ser världen som en enhet, och reser mer ofta runt klotet. De vill veta hur allt hänger ihop. Anglo- eller eurocentrerad historia godtas inte mera: vi måste få veta vad som hände i Amerika och Sydamerika, Asien, Afrika och Stilla havet för att begripa hela skeendet. Därför skriver jag numer i högre grad världshistoria. Och riktar mig även till världen som publik. Mina böcker har översatts till samtliga större språk, och många mindre, och när jag skriver söker jag tänka på vad människor från större och mindre nationer på alla kontinenter kan vilja läsa. Detta underlättar min egen förståelse av det som skett och ger mig även flera läsare.

För det andra bör historia skildra hela samhället och alla dess verksamheter.

Den tid är förbi då historien kunde ägna sig uteslutande åt politik och krig, med inslag av ekonomi, och kanske ett slutkapitel om "Samhället och kulturen". Musik, måleri, litteratur, vetenskap och ingenjörskonst, hälsa och sjukvård, arbete och fritid, sport och resande — hur det var att vara kvinna eller barn — hur man behandlade djur — dessa och rader av andra ämnen måste vävas in i en sömlös historieberättelsens väv, precis som de tett sig i verkliga livet. Varför stoppade Wiens polischef åhörare som applåderade Beethovens sjunde symfoni? Vilket var det mest populära hundnamnet år 1815? När kom den första tändsticksasken? Det är dessa slags frågor jag vill ställa för att belysa samhället i dess helhet.

Kronologin — historiens ryggrad

Tanken att skriva en total historia är inte ny. Det har varit ett drag hos den moderna franska skolan. Men dessa franska historiker tenderar att skriva historia på ett statiskt manér. De utelämnar datumen. För mig är kronologin historiens ryggrad — oundgänglig för att man skall få liv i den och kunna föra den framåt. Mitt tredje mål är därför att ge mina böcker liv, en känsla av att klockan tickar, att förändringarna kryper framåt, överallt, hela tiden. Min aktuella bok handlar om världen mellan 1815 och 1830. En mängd saker inträffade i världen under dessa 15 år som förändrade idéer, attityder och vanor, och även livets materiella grundval, vilket gjorde världen till en helt annan plats 1830 än den varit 1815. Denna förändring måste förmedlas på varje sida i boken. Jag ser historia som en stor oceanångare som obevekligt rör sig in i fram-

tidens gränslösa vatten och lämnar bakom sig ett förflutet utan återvändo. En god historisk bok bör ge sin läsare känslan av det obarmhärta dunket i ångarens maskineri.

Historia skapas av människor

För det fjärde måste historieskrivningen handla om människor, ty historia skapas av dem. Den idé som till nyligen var populär, att händelser formas av stora opersonliga krafter som klasser, ekonomi och geografi, och att individerna hjälplöst kastas kring på dessas vågor, är nonsens. I nyare tid har vi gång på gång sett hur stora eller berömda ledare — Hitler och Stalin, Churchill och de Gaulle; en Thatcher, en Gorbatsjov eller en Reagan — förändrat historiens hela förlopp, på gott och ont. Den historia jag skriver bygger på sådana enastående personligheter, men också på vanliga män och kvinnor vilkas smakuppfattningar, önsknings, dårskaper, känslor av kärlek eller hat, också haft stort inflytande. Ibland låter jag ljuset lysa på de stora, ibland på de ringa, men det faller alltid på mänskliga ansikten.

Till sist måste historia vara läsbar. A J P Taylor brukade säga till mig: "Det är ingen som helst poäng med att skriva böcker om historia, om de står på hyllorna i ett bibliotek eller läses bara av studenter. Historien är för alla, och den bör skrivas så att den kan tävla med en god roman." Jag har följt detta råd, men jag har också använt något som jag lärt från min livstidshobby att måla med vattenfärger. Landskap är oändligt komplicerade: konsten att måla dem ligger i sanningsenlig förenkling men också i att kunna välja en avgörande detalj som man framhäver. Så

när jag skriver historia filmar jag ibland det stora panoramat, men går också in i närbild för att presentera en gestalt eller en händelse i all dess fängslande rikedom. Ty att skriva historia är en konst lika mycket som en vetenskap. I mitt bakhuvud finns alltid frågan: "Lyckas jag behålla läsarens uppmärksamhet?"

Tre faser i författandet

Att kombinera dessa fem synpunkter skapar oerhörda strukturproblem. Det finns tre faser i författandet av ett historieverk: forskande och antecknande, uppbyggande av strukturen, och det faktiska skrivandet. Det första tar längst tid men det andra

Den tid är förbi då historien kunde ägna sig uteslutande åt politik och krig med inslag av ekonomi och kanske ett slutkapitel om "Samhället och kulturen".

är det mest tankemässigt krävande. Om ens anteckningar är något så när i ordning (mina är alltid maskinskrivna och registrerade) och strukturen är den riktiga, går skrivandet snabbt och jämnt. När författare klagat över skrivblockering, menar de i själva verket att deras struktur är felaktig, vanligen för att de lagt ned för liten tid på att göra den helt riktig.

Under de år då jag gjorde TV-dokumentärer brukade jag skriva ned ämnet för varje filmad sekvens, eller för avsnitt ur arkivfilmer, på ett kort. Därefter spred jag ut alla korten på mattan, ordnade och flyttade om dem i oändlighet tills jag fick fram den rätta ordningen. Denna teknik har jag flyttat över till författarskapet. Se-

dan jag avslutat insamlandet av fakta skriver jag ned alla ämnen och delämnena, med sidhänvisningar till mina anteckningar, på individuella kort, och sprider dem över golvet i det största rummet i huset. Jag kan ha 1 000 kort eller mera. Därefter ägnar jag en vecka, eller fjorton dagar — så lång tid det nu tar — på att forma dessa sekvenser till kapitel och ordna kapitlen till en bok.

En god historisk bok bör ge sin läsare känslan av det obarmhärtiga dunket i ångarens maskineri.

Det är ett utomordentligt krävande arbete, men när det är klart skriver jag snabbt och tryggt, 3 000 och i bland 5 000 ord om dagen. Det är viktigt att vara absolut i form, med rätt mat, regelbunden kroppsövning och all den sömn man behöver, så snart man skriver en bok. Därför reser jag ofta ned till mitt hus vid

Quantock Hills i Somerset en vecka i taget. Där kan jag stiga upp och börja arbetet precis när jag vill, kl 6 eller i bland tidigare — äta när jag är hungrig, ta promenader (och måla) för att slappna av, och sova gott. Tills nu har jag använt två elektroniska skrivmaskiner, en för huvudtexten, och en för noterna. Men min nya bok *A history of the American people* som är historien om den första globalnationen kommer att skrivas på en ordbehandlare.

Jag skriver böcker för att lära mig mera, liksom för att lära många andra människor historia. Min stora tur är att jag får bra betalt för att göra ett arbete som jag tycker mycket om att utföra. Den store arkeologen sir Flindes Petrie har sagt att flertalet människor endast lever på en nivå, nämligen nuets, medan historikern lever på en rad nivåer. Det är sant, och det är det som gör det så spännande att vara historiker. Mitt mål är att hjälpa så många läsare jag kan att njuta av livet på dessa olika nivåer, och att bli klokare av att göra det. © Författaren